

SXEDIO.52S

23.11.1921: Ο ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΒΛΕΠΕΙ ΜΕ ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΗΣΥΧΙΑ ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΒΡΕΤΑΝΟ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ. ΟΙ ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΑΡΝΟΥΝΤΑΙ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΚΟΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΦΟΣΩΝ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ενώ τα ελληνικά στρατεύματα προήλαυναν προς την Αγκυρα οι σύμμαχοι της Ελλάδας και ιδιαίτερα οι Ιταλοί και οι Γάλλοι σε πρώτο πλάνο και η Βρετανία σε δεύτερο, που δεν ήθελαν με κανένα τρόπο να βλέπουν τον Βασιλιά Κωνσταντίνο στην εξουσία στην Ελλάδα μετά τη επάνοδο του, και ιδιαίτερα να επισκέπτεται τα ελληνικά στρατεύματα στη Σμύρνη ως θριαμβευτής, άρχισαν να πιστεύουν ότι χρειαζόταν τροποποίηση της συνθήκης των Σεβρών, την οποία δεν είχε αποδεχθεί η Τουρκία, και περιορισμός της δράσης της Ελλάδας στη Μικρά Ασία.

Οι ελληνικές δυνάμεις είχαν σταλεί στην Τουρκία για να επιβάλουν την τάξη στη Σμύρνη αλλά με την εξέγερση του Μουσταφά Κεμάλ ή Κεμάλ Ατατούρκ, τα πράγματα είχαν ξεφύγει από τον έλεγχο και οι Έλληνες στρατιωτικοί πίστευαν ότι μπορούσαν να φθάσουν μέχρι την Αγκυρα και να καταστείλουν την εξέγερση.

Ακόμα και ο πρώην πρωθυπουργός της Ελλάδας Ελευθέριος Βενιζέλος που είχε μεταβεί στη Γαλλία μετά την ήττα του στις εκλογές του Νοεμβρίου του **1920**, όπου αντιπροσώπευε την Ελλάδα στις επαφές της με τους συμμάχους της, άρχισε να βλέπει με μεγάλη ανησυχία το κόστος της διατήρησης της ειρήνης στη Μικρά Ασία και όπως έλεγε, αν εξαρτάτο από τον ίδιο, θα περιόριζε την κατοχή μόνο σε όσα είχαν δοθεί στην Ελλάδα με τη συμφωνία των Σεβρών και θα διέτασσε το στρατό να επιστρέψει στις προηγούμενες θέσεις του.

Τα παρασκήνια των επαφών με τους φίλους του Άγγλους αλλά και τις απόψεις και τους φόβους του εξέθετε ο Βενιζέλος αργότερα, σε επιστολή του στην

ελληνική Κυβέρνηση (Ελευθερία Λευκωσίας 20/2
Νοεμβρίου, 1922):

"Προ ενός έτους ο κ. Βενιζέλος απηύθυνε διά του
εν Παρισίοις Πρεσβευτού της Ελλάδος υπόμνημα δι' ου
εξέθετε τας αντιλήψεις του επί των Εθνικών
ζητημάτων, μορφωθείσας κατόπιν συομιλίας του μετ'
επισήμων προσώπων. Το διαφωτιστικώτατον τούτο
υπόμνημα δημοσιεύομεν ώδε:

Κύριε Επιτετραμμένε,

Την 10ην και 23ην λήγοντος μηνός έλαβα εκ
Λονδίνου εις Νίκαιαν τηλεγράφημα δι' ου μοι
ανεκοινούτο επιθυμία του Αγγλου πρωθυπουργού, όπως
με συναντήση εις Παρισίους, όπου μετέβαινε διά την
Συνδιάσκεψιν. Την Τρίτην 12ην και 25ην ιδίου μηνός
ανεχώρουν εκ Νικαίας και την επιούσαν πρωί έφθانون
εις Παρισίους. Το απόγευμα της αυτής ημέρας ήλθε
προς συνάντησιν μου ο κ. Φίλλιπ Καρρ, εκ μέρους του
Αγγλου πρωθυπουργού.

Είναι γεγονός ότι κατά την συνεδρίασιν της
προηγούμενης υπεστηρίχθη η τροποποίησης της
Συνθήκης των Σεβρών προς αποκατάστασιν της ειρήνης
μετά της Τουρκίας. Τελικώς ελήφθη η απόφασις να
παραπεμφθή το ζήτημα εις ιδιαιτέραν Συνδιάσκεψιν
εν Λονδίνω, αφ' ου απεκρούσθη η προταθείσα παράβολος
γνώμη, όπως η Συνδιάσκεψις συνέλθη εν
Κωνσταντινουπόλει.

Εις τον συνομιλητήν μου εξέθηκα τας
αντιλήψεις μου και παρητήρησα ότι το σπουδαιότερον
διά την ανθρωπότητα αποτέλεσμα του μεγάλου πολέμου
υπήρξεν όχι η διάλυσις της Αυστροουγγρικής
Αυτοκρατορίας ούτε ο περιορισμός της Γερμανικής,
αλλ' η εξαφάνισις της Τουρκικής Αυτοκρατορίας. Και
ότι θα ήτο ατιμωτικόν διά τον σημερινόν πολιτισμόν,
εάν παλινωδών, ανασυνέθετε πάλιν την Τουρκικήν
αυτοκρατορίαν, διά της επεκτάσεως αυτής επί εδαφών
αποσπασθέντων διά της συνθήκης των Σεβρών, επί
ουδενός των οποίων υπάρχει τουρκική πλειονοψηφία.

Ετόνισα την ηθική ευθύνην ην θα είχαν οι Σύμμαχοι, εάν, επαναφέροντες την τουρκική κυριαρχίαν επί των εδαφών τούτων, εγένοντο υπαίτιοι της εξοντώσεως των εκατοντάδων χιλιάδων χριστιανών, οίτινες ζώσιν επί των εδαφών αυτών.

Υπέδειξα ότι οφείλουν να βοηθήσουν οικονομικώς την Ελλάδα αναλαμβάνοντες μάλιστα μέρος των οικονομικών ταύτης βαρών, αφού ο Ελληνικός Στρατός εν Μικρά Ασία προασπίζει και γενικώτερον τα συμφέροντα της Συμμαχίας. Τούτο, με διέκοψεν ο συνομιλητής μου, είναι αδύνατον, διότι η Κυβέρνησις δεν δύναται να υποβάλη εις την Βουλήν Νομοσχέδιον περί τοιαύτης επικουρίας καθόσον τοιούτον νομοσχέδιον θα κατεψηφίζετο, εφόσον ο Κωνσταντίνος ευρίσκεται εις τον θρόνον.

Παρετήρησα τότε ότι δεν γνωρίζω ποίαι είναι αι σκέψεις της εν Αθήναις Κυβερνήσεως, και ούτε τολμώ να εισηγηθώ προς αυτήν τοιαύτας, εκ φόβου μήπως προαχθή ακριβώς το αντίθετον των όσων θα εισηγούμην. Αλλ' εάν ευρσκόμην εις την θέσιν της νυν ελληνικής Κυβερνήσεως και έβλεπα την οικονομικήν κατάστασιν εις το απροχώρητον θα εγκατέλειπα όλα τα λοιπά εν Μικρα Ασία εδάφη όσα κατέχει σήμερα ο στρατός μας και θα περιωριζόμην εις την κατοχήν μόνον του παραχωρημένου ημίν διά της συνθήκης των Σεβρών εδάφους και επί πλέον της κοιλάδος του Μαιάνδρου και εις την άμυναν ήτις δύναται να επιτευχθή διά τριών Μεραρχιών δυνάμεως **45.000** ανδρών, όχι μόνον κατά τη γνώμην του ελληνικού Γενικού Επιτελείου, αλλά και κατά την γνώμην του συμμαχικού Γενικού Επιτελείου υπό την προεδρίαν του στρατάρχου Φος, γνώμην δοθείσαν κατά Φεβρουάριον του **1920**, ότε το Ανώτατον Συμβούλιον ηθέλησε να μάθη ποία στρατιωτική δύναμις ήτο αναγκαία διά την επιβολήν των όρων της ειρήνης εις την Τουρκίαν.

Προσέθηκα δε ότι εν τοιαύτη περιπτώσει θα ηδύνατο να επαρκέση η Ελληνική Κυβέρνησις εις τας ανάγκας της στρατιωτικής καταστάσεως διά μόνον ίσως των δύο ηλικιών κληρωτών και των εθελοντών, ων

ο αριθμός ανέρχεται εις **25,000** άνδρας περίπου και επομένως θα ηδύνατο να προβή εις την αποστράτευσιν πασών ίσως των ηλικιών εφέδρων, ανακουφίζουσα την χώραν από τε τα οικονομικά και δημοσιονομικά βάρη όσα συνεπάγεται η επιστράτευσις.

Ο κ. Καρρ μοι εδήλωσεν ότι θα υπέβαλλεν έκθεσιν περί της συνδιαλέξεως μας εις τον Αγγλον πρωθυπουργόν, όστις μετά τούτο θα εζήτηι να με ίδη. Πράγματι, κληθείς μετέσχον του χθεσινού πρωΐνου προγεύματος του Λούδ Τζωρτζ.

Μου εξήγησε τα της επελθούσης μεταβολής εις την Δημοσίαν Γνώμην εν Αγγλία και ότι η Ελλάς δέον προ παντός να επιτύχη την μεταβολήν αυτής τόσον εν Αγγλία όσον και εν Γαλλία. Προς τούτο απεφασίσθη να μεταβώ εις Λονδίνον, όπως συναντηθώ με πολιτικά πρόσωπα και τους διευθυντάς των μεγάλων οργάνων της Δημοσίας Γνώμης προ της Διασκέψεως διά να προληφθή ενδεχομένη περαιτέρω δυσμενής τροπή της Δημοσίας Γνώμης και επιδιωχθή κατά το δυνατόν βελτίωσις αυτής, να επιστρέψω δε πάλιν κατά τον χρόνον της Συνδιασκέψεως όπως παρακολουθήσω τας εργασίας ταύτης.

Υπάρχει πιθανότης οι Τούρκοι να υποβάλουν αξιώσεις απαράδέκτους και τούτο θα διευκολύνη την θέσιν της Ελλάδος.

Εάν όμως υποβάλουν μετριοπαθείς αξιώσεις η θέσις της Ελλάδος θα γείνη δυσχερεστέρα.

Ο κ. Λούδ Τζωρτζ ηθέλησε να μάθη μέχρι ποίου σημείου θα ηδύνατο να υποχωρήση εν ανάγκη με μικροτέραν κατά το δυνατόν ζημίαν της Ελλάδος. Με ζωηράν συγκίνησιν παρετήρησα τότε εις τον Αγγλον πρωθυπουργόν ότι όλας τας δυνατάς παραχωρήσεις όσον αφορά την περιφέρειαν της Σμύρνης εκάμαμεν ήδη κατά την διαπραγμάτευσιν των όρων της συνθήκης και δεν βλέπω τίνες περαιτέρω παραχωρήσεις θα ηδύνατο να γείνουν σήμερα, χωρίς να δημιουργηθή εις την περιφέρειαν εκείνην κατάστασις πραγμάτων προκαλούσα καθημερινώς της ειρήνης.

Εθεώρησα ότι μου επιβάλλεται να ανακοινώσω δι' υμών ταύτα προς την εν Αθήναις Κυβέρνησιν όχι

μόνον διά να είναι εν γνώσει των κρατουσών σκέψεων, αλλά και διά να γνωρίζη συγχρόνως ποίαι είναι αι ενέργειαι μου ενταύθα ώστε να δύναται να κανονίση αποτελεσματικώτερον τας ιδίας σκέψεις και ενεργείας.

Αλλα νομίζω συγχρόνως ότι δικαιούμαι ν' αξιώσω παρά του κ. Υπουργού των Εξωτερικών όπως την παρούσαν μου θεωρήση ως φέρουσαν χαρακτήρα απολύτως προσωπικής και εμπιστευτικής ανακοινώσεως και όπως λάβη όλα τα αναγκαία μέτρα ίνα μη διαπραχθή αδιακρισία τις εν σχέσει προς την ανακοίνωσιν ταύτην, ήτις δεν θα ηδύνατο βεβαίως να ωφελήση το Εθνικόν συμφέρον.

Μετ' εξαίρετου τιμής
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

(Μεταγλώττιση)

Κύριε Επιτετραμμένε,

Στις **10** και **23** λήγοντος μηνός έλαβα από στο Λονδίνο στη Νίκαια τηλεγράφημα μδε το οποίο μου ανεκοινωνόταν επιθυμία του Αγγλου πρωθυπουργού, όπως με συναντήσει στο Παρίσι, όπου μετέβαινε για τη Συνδιάσκεψη. Την Τρίτην **12** και **25** ιδίου μήνα αναχωρούσα από Νίκαια και την επομένη πρωί έφθανα στο Παρίσι. Το απόγευμα της ιδίας ημέρας ήλθε προς συνάντηση μου ο κ. Φίλλιπ Καρρ, από μέρους του Αγγλου πρωθυπουργού.

Είναι γεγονός ότι κατά τη συνεδρίαση της προηγουμένης υπεστηρίχθη η τροποποίηση της Συνθήκης των Σεβρών προς αποκατάσταση της ειρήνης με την Τουρκία. Τελικά λήφθηκε η απόφαση να παραπεμφθεί το ζήτημα σε ιδιαίτερη Συνδιάσκεψη στο Λονδίνο αφ' ου αποκρούσθηκε η προταθείσα παράβολος γνώμη, όπως η Συνδιάσκεψη συνέλθει στην Κωνσταντινούπολη.

Στο συνομιλητή μου εξέθεσα τις αντιλήψεις μου και παρατήρησα ότι το σπουδαιότερο για την ανθρωπότητα αποτέλεσμα του μεγάλου πολέμου υπήρξε όχι η διάλυση της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας

ούτε ο περιορισμός της Γερμανικής, αλλά η εξαφάνιση της Τουρκικής Αυτοκρατορίας. Και ότι θα ήταν ατιμωτικό για το σημερινό πολιτισμό, εάν παλινωδώντας, ανασυνέθετε πάλι την Τουρκική αυτοκρατορία, με την επέκταση αυτής στα εδάφη που αποσπάστηκαν με τη συνθήκη των Σεβρών, σε κανένα από τα οποία δεν υπάρχει τουρκική πλειονοψηφία.

Τόνισα την ηθική ευθύνη την οποία θα είχαν οι Σύμμαχοι, εάν, επαναφέροντας την τουρκική κυριαρχία στα εδάφη αυτά, έγιναν υπαίτιοι για την εξόντωση των εκατοντάδων χιλιάδων χριστιανών, οι οποίοι ζουν στα εδάφη αυτά.

Υπέδειξα ότι οφείλουν να βοηθήσουν οικονομικά την Ελλάδα αναλαμβάνοντας μάλιστα μέρος των οικονομικών βαρών της, αφού ο Ελληνικός Στρατός στη Μικρά Ασία προασπίζει και γενικότερο τα συμφέροντα της Συμμαχίας. Τούτο, με διέκοψε ο συνομιλητής μου, είναι αδύνατο, διότι η Κυβέρνηση δεν μπορεί να υποβάλει στη Βουλή Νομοσχέδιο για τέτοια επικουρία καθόσον τέτοιο νομοσχέδιο θα καταψηφιζόταν, εφόσον ο Κωνσταντίνος ευρίσκεται στο θρόνο.

Παρατήρησα τότε ότι δεν γνωρίζω ποιές είναι οι σκέψεις της Κυβέρνησης στην Αθήνα, και ούτε τολμώ να εισηγηθώ προς αυτήν τέτοιες, από φόβο μήπως προαχθεί ακριβώς το αντίθετο των όσων θα εισηγούμην. Αλλά εάν βρισκόμουν στη θέση της σημερινής ελληνικής Κυβέρνησης και έβλεπα την οικονομική κατάσταση στο απροχώρητο θα εγκατέλειπα όλα τα λοιπά εδάφη στη Μικρα Ασία όσα κατέχει σήμερα ο στρατός μας και θα περιωριζόμουν στην κατοχή μόνο του παραχωρημένου εδάφους σε μας με τη συνθήκη των Σεβρών και επί πλέον της κοιλάδας του Μαιάνδρου και στην άμυνα η οποία μπορεί να επιτευχθεί με τρεις Μεραρχίες δύναμης **45.000** ανδρών, όχι μόνο κατά τη γνώμη του ελληνικού Γενικού Επιτελείου, αλλά και κατά τη γνώμη του συμμαχικού Γενικού Επιτελείου υπό την προεδρία του στρατάρχου Φος, γνώμη που δόθηκε κατά Φεβρουάριο του **1920**, οπότε το Ανώτατο Συμβούλιο

θέλησε να μάθει ποια στρατιωτική δύναμη ήτα αναγκαία για την επιβολή των όρων της ειρήνης στην Τουρκία.

Προσέθεσα δε ότι σε τέτοια περίπτωση θα μπορούσε να επαρκέσει η Ελληνική Κυβέρνηση στις ανάγκες της στρατιωτικής κατάστασης με μόνο ίσως των δύο ηλικιών κληρωτών και των εθελοντών, των οποίων ο αριθμός ανέρχεται σε **25,000** άνδρες περίπου και επομένως θα μπορούσε να προβεί στην αποστράτευση όλων των ηλικιών εφέδρων, ανακουφίζουσα τη χώρα και από τα οικονομικά και δημοσιονομικά βάρη όσα συνεπάγεται η επιστράτευση.

Ο κ. Καρρ μου δήλωσεν ότι θα υπέβαλλε έκθεση για τη συνδιάλεξη μας στον Αγγλο πρωθυπουργό, ο οποίος μετά από αυτό θα ζητούσε να με δει. Πράγματι, αφού κλήθηκα μετέσχα το χθεσινό πρωϊνό σε πρόγευμα του Λόϊντ Τζορτζ.

Μου εξήγησε για την επελθούσα μεταβολή στη Δημόσια Γνώμη στην Αγγλία και ότι η Ελλάδα πρέπει προ παντός να επιτύχει τη μεταβολή αυτή τόσο στην Αγγλία όσο και στη Γαλλία. Προς τούτο αποφασίστηκε να μεταβώ στο Λονδίνο, όπως συναντηθώ με πολιτικά πρόσωπα και τους διευθυντές των μεγάλων οργάνων της Δημόσιας Γνώμης πριν από της Διάσκεψη για να προληφθεί ενδεχόμενη περαιτέρω δυσμενής τροπή της Δημόσιας Γνώμης και να επιδιωχθεί κατά το δυνατό βελτίωση της, να επιστρέψω δε πάλι κατά το χρόνο της Συνδιάσκεψης όπως παρακολουθήσω τις εργασίες της.

Υπάρχει πιθανότητα οι Τούρκοι να υποβάλουν αξιώσεις απαράδεκτες και αυτό θα διευκολύνει τη θέση της Ελλάδας.

Εάν όμως υποβάλουν μετριοπαθείς αξιώσεις η θέση της Ελλάδας θα γίνει δυσκολότερη.

Ο κ. Λόϊντ Τζορτζ θέλησε να πληροφορηθεί μέχρι ποίου σημείου θα μπορούσε να υποχωρήσει στην ανάγκη με μικρότερη κατά το δυνατό ζημιά της Ελλάδας. Με ζωνρή συγκίνηση παρατήρησα τότε στον Αγγλο πρωθυπουργό ότι όλες τις δυνατές παραχωρήσεις όσον αφορά την περιφέρεια της Σμύρνης εκάμαμε ήδη κατά τη διαπραγμάτευση των όρων της

συνθήκης και δεν βλέπω ποιες περαιτέρω παραχωρήσεις θα μπορούσαν να γίνουν σήμερα, χωρίς να δημιουργηθεί στην περιφέρεια εκείνη κατάστασις πραγμάτων που να προκαλεί καθημερινά την ειρήνη.

Θεώρησα ότι μου επιβάλλεται να ανακοινώσω μέσω σας αυτά προς την Κυβέρνηση της Αθήνας όχι μόνον για να είναι σε γνώση των κρατουσών σκέψεων, αλλά και για να γνωρίζει συγχρόνως ποιες είναι οι ενέργειες μου εδώ ώστε να μπορεί να κανονίσει αποτελεσματικότερα τις ίδιες σκέψεις και ενέργειες.

Αλλά νομίζω συγχρόνως ότι δικαιούμαι ν' αξιώσω από τον κ. Υπουργό των Εξωτερικών όπως την παρούσα μου θεωρήσει ότι έχει χαρακτήρα απολύτως προσωπικής και εμπιστευτικής ανακοίνωσης και όπως λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να μη διαπραχθεί κάποια αδιακρισία σε σχέση προς την ανακοίνωση αυτή, η οποία δεν θα μπορούσε βεβαίως να ωφελήσει το Εθνικό συμφέρο.

Με εξαέρετη τιμή
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Ο Βενιζέλος θεωρούσε την επιστροφή του Βασιλιά Κωνσταντίνου στην εξουσία ως το μεγαλύτερο λάθος, γιατί μπορούσε, όπως πίστευε να αποτρέψει την επιστροφήν του και ίσως και την πορεία των γεγονότων αν χειριζόταν σωστά τα πράγματα, πράγμα που δεν έκαμε όμως.

Κάμνοντας αυτοκριτική το **1931**, ύστερα από έντεκα ολόκληρα χρόνια, ο Βενιζέλος έγραφε σε επιστολή του σε εφημερίδα της Αθήνας ότι θεωρούσε ασυγχώρητο του λάθους το ότι επέτρεψε την επιστροφή του Βασιλέα (Ελευθερία **6.4.1931**):

ΑΘΗΝΑΙ, **26** Απριλίου **1931**

"Τας συζητήσεις περί του νομοσχεδίου διά τον τύπον και τας περισσότερον ακαδημαϊκάς περί της σκοπιμότητος της πολιτειακής μεταβολής εν Ισπανία ήλθε να διακόψη επιστολή του κ. Βενιζέλου, δημοσιευθείσα εις το "Ελεύθερον Βήμα". Εις την εφημερίδα αυτή δημοσιεύεται μελέτη περί των

γεγονότων της δεκαετίας **1910-1920** και ο συγγραφέας αυτής κ. Γ. Βεντήρης εξέφρασε την θλίψιν του διότι ο κ. Βενιζέλος δεν ηθέλησε να γίνη δικτάτωρ της Ελλάδος, να αναβάλη τας εκλογάς, αι οποίαι τω **1920** τον απεμάκρυναν της αρχής και να συνεχίση αυτός, ως αρμοδιώτερος πάντων την πολιτικήν του. Ο κ. Πρωθυπουργός (Ο Βενιζέλος ήταν και τότε πρωθυπουργός) διά μακράς επιστολής υπερημύνθη της πολιτικής του και ωμολόγησεν εν λάθος του, το οποίον αυτός ο ίδιος χαρακτηρίζει ως "ασυγχώρητον".

Αναφέρει, εν αρχή τους λόγους διά τους οποίους ενώ επεζήτησε την εκθρόνισιν του Κωνσταντίνου τω **1917**, δεν απέβλεψε και εις την αλλαγήν του πολιτεύματος. Οι λόγοι ούτοι ήτο η αντιπάθεια των αυλών Λονδίνου, Πετροπόλεως και Ρώμης προς τοιαύτην μεταβολήν. Εξ άλλου εφοβείτο εσωτερικάς διαμάχας. Αντεμετώπισεν όμως το ζήτημα αλλαγής της δυναστείας και προέβη εις σχετικά διαβήματα, ζητών βασιλέα εις το Λονδίον και τας Βρυξέλλας. Τα διαβήματα αυτά απέτυχον.

Ο κ. Βενιζέλος προχωρών εξηγεί ότι δεν είναι καμωμένος διά να είναι δικτάτωρ. Δι' αυτό δεν ανέλαβε την δικτατορίαν, όταν το κράτος της Θεσσαλονίκης κατέλυσε το κράτος των Αθηνών. Όταν ο πόλεμος ετελείωσε και υπεγράφη η συνθήκη των Σεβρών δεν υπήρχε δικαιολογία διά την αναβολήν των εκλογών. Ως προς τα αποτελέσματα αυτών, ήλπιζεν ότι ταύτα θα ήσαν ευνοϊκά, καίτοι δικετήρει ανησυχίας τινάς. Το λάθος του, λέγει ο κ. Βενιζέλος είναι ότι, μετά τον θάνατον του Αλεξάνδρου (Βασιλέα), δεν διεπραγματεύθη προς τον Κωνσταντίνον διά την εις τον θρόνον ανάρρησιν του συνταγματικού διαδόχου Γεωργίου. Ίσως η λύσις αύτη θα εγίνετο δεκτή. Αλλά δεν προέβη εις τα σχετικά διαβήματα, διότι σχετική πρότασις του εγένετο ψυχρώς δεκτή υπό τινων εκ των υπουργών του και διότι εφοβείτο αντίδρασιν του λαού. Αυτό είναι το λάθος του, το οποίον ο ίδιος κ. Βενιζέλος χαρακτηρίζει ως "μέγα και ασυγχώρητον".

